

МАТИЦА СРПСКА
ОДЕЉЕЊЕ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК

ЗБОРНИК МАТИЦЕ СРПСКЕ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК
Покренут 1953.

MATICA SERBICA
DEPARTMENT OF LITERATURE AND LANGUAGE

MATICA SRPSKA JOURNAL OF LITERATURE AND LANGUAGE
Established in 1953

Главни уредници

Академик МЛАДЕН ЛЕСКОВАЦ (1953–1978)

Др ДРАГИША ЖИВКОВИЋ (1979–1994)

Др ТОМИСЛАВ БЕКИЋ (1995–1999)

Др ЈОВАН ДЕЛИЋ (2000–)

ЗБОРНИК МАТИЦЕ СРПСКЕ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК

Уређивачки одбор

Др ИСИДОРА БЈЕЛАКОВИЋ, секретар, др ЈОВАН ДЕЛИЋ,
др САЊА БОШКОВИЋ ДАНОЈЛИЋ, др БОЈАН ЂОРЂЕВИЋ, др ПЕР ЈАКОБСЕН,
др МАРИЈА КЛЕУТ, др ПЕРСИДА ЛАЗАРЕВИЋ ДИ ЂАКОМО,
др ЖАНА ЛЕВШИНА, др ГОРАН МАКСИМОВИЋ, др ДЕЈВИД НОРИС,
др ПРЕДРАГ ПЕТРОВИЋ, др ГОРАНА РАИЧЕВИЋ, др ИВО ТАРТАЉА,
др СВЕТЛАНА ТОМИН, др РОБЕРТ ХОДЕЛ, др ВИДА ЏОНСОН ТАРАНОВСКИ,
др САША ШМУЉА

Главни и одговорни уредник

Др ЈОВАН ДЕЛИЋ, дописни члан САНУ

КЊИГА ШЕЗДЕСЕТ ОСМА (2020), СВЕСКА 3

МАТИЦА СРПСКА

4.4. Коначно, самом речнику претходи списак скраћеница и знакова (стр. 259), а потом је на 217 страна лексикографски обрађено 1114 термилошких јединица посведочених у 18. и 19. веку из области математичке географије и картографије.

5. Завршни део ове монографије чини исцрпан закључак (стр. 477–490), списак литературе (стр. 491–510), прилози у виду списка корпуса (стр. 511–514) и табела (стр. 515–540) и резиме на енглеском језику (стр. 541–542).

6. Монографија др Исидоре Бјелаковић *Терминологија код Срба у 18. и 19. веку (математичка географија и картографија)* вишеструко је значајна не само за србистику, односно за њене дијакроничаре, лексикологе, лексикографе, термилоге и терминографе, већ и за све оне који проучавају географску науку. Први, теоријско-истраживачки део ове књиге пружа драгоцен допринос предстандардним термилошким проучавањима, а сâм речник термина у 18. и 19. веку из области математичке географије и картографије представља одличан узор за сваки будући дијакронички термилошки речник.

Др Ана З. Мацановић
Институт за српски језик САНУ
Ђуре Јакшића 9, 11000 Београд, Србија
randjelovicana@yahoo.com

UDC 811.163.41(497.6 Romanija)'282.4(049.32)
811.163.41(497.6 Romanija)'367(049.32)

ПАДЕЖНОСИНТАКСИЧКЕ ОСОБИНЕ РОМАНИЈСКИХ ГОВОРА СТАРОГ ВЛАХА У СВЕТЛУ КОГНИТИВНЕ МЕТАФОРЕ

(Зоран Симић. *Синтакса падежа у говору романијског влаха: метафоризација простора*. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2018, стр. 373)

У издању Института за српски језик САНУ 2018. године објављена је 25. књига у оквиру *Библиотеке Јужнословенског филолога: Нова серија*, монографија Зорана Симића, научног сарадника на Институту за српски језик САНУ, под насловом *Синтакса падежа у говору романијског влаха: метафоризација простора* представља значајан допринос класичној српској дијалектологији, и то у синтаксичко-семантичком оријентисаном домену истраживања. Испитујући системе детерминативних (одредбених) падежних форми забележених у романијским говорима Старог Влаха, а ограничавајући тако своје истраживање и формалносинтаксички и географски, аутор полази из перспективе семантичких категорија и детаљно трага за њиховим падежним формализаторима, при чему, у складу са теоријом когнитивне метафоре, специјалност (просторност) избија у први план као когнитивни протодомен (семантичка протокатегорија) и представља темељ за разумевање и језичку формализацију апстрактнијих (циљних) когнитивних домена (семантичких категорија), у овом случају: темпоралности, квалификативности у ширем смислу, интенционалности, каузалности, кондиционалности и концесивности. Ова је монографија, дакле, настала као резултат укрштања трију ширих или ужих лингвистичких дисциплина: класичне дијалектологије, синтаксе и когнитивне семантике, те

у потпуности одговара на захтеве савремене српске дијалектологије у класичном смислу попуњавајући празнину на пољу истраживања падежне синтаксе и синтаксе уопште на српском језичком простору и истовремено се ослањајући на тековине модерне лингвистике као што је синтаксичко-семантички приступ падежној проблематици у оквиру синтаксе и метафоризација просторних релација у оквиру когнитивне семантике.

Текст монографије организован је у 9 поглавља: *Увод, Предлошко-падежни формализатори просјорности* (рашчлањено: *I. Просјорна локајивности; II. Просјорна транслокајивности: њерлајивности; III.1. Просјорна транслокајивности: адлајивности; III.2. Просјорна транслокајивности: директивности; IV. Просјорна транслокајивности: аблајивности*), *Темјоралности* (рашчлањено: *I. Темјорална идентификација – временска локализација; II. Темјорална квантификација*), *Квалификајивности, Инјенционалности, Каузалности, Кондиционалности, Концесивности и Закључак*. Наведеним поглављима следе: *Лийерашура, Скраћенице и симболи, Ситтагу, Ретиситар ѡредлоа и ѡдежних конструкија и Прилози: ѡабеларни и схематски ѡрикази, карѡе*.

Истраживање детерминативних падежних система Зорана Симића подразумева, дакле, дијалекатску грађу изоловану из записа континуалног говора информатора са терена одређеног као „северозапад старовлашког простора у Босни” (стр. 11), тј. подразумева говоре *романијској ѡлајѡа*, подручја на југозападу јасно ограниченог планином Романијом, на западу реком Каљином, а на северу и североистоку планином Јавор. Истраживањем је, заправо, обухваћена мрежа од 69 пунктова (азбучним редом наведених у *Уводу* [стр. 12], а картографски приказаних на *Карѡи 2 у Прилозима*). Реч је, наиме, о говорном подручју које се, као прелазна зона, налази између југоисточног и северозападног поддијалекта херцеговачко-крајишког дијалекта, и то у пољу доминирајућих југоисточних изгласа; другим речима, реч је о структурално конзервативним говорима са новом акцентуацијом, те о говорима који су структурално блиски стандардном српском језику (са којим се, стога, могу директно упоредити) и који се одликују конзервативном структуром падежног система, због чега ће се показати као врло погодни за испитивање метафоризације просторних односа на материјалу падежних форми. С друге стране, ови говори нису досада подлегли испитивању на синтаксичко-семантичком нивоу језичке структуре – дакле, ни када је реч о падежима, што додатно оправдава ауторов одабир корпусног оквира.

Генерална напомена јесте да су проблеми падежне синтаксе, као и синтаксе уопште, дуго били занемарени у класичној српској дијалектологији; фокусом српских дијалектолошких истраживања у класичном смислу постају тек од последњих деценија 20. века. Монографија Слободана Павловића из 2000. године под насловом *Дејтерминајивни ѡдежи у ѡвору северозајадне Боке* (Павловић 2000) издваја се као прва студија из домена српске дијалектологије посвећена падежној синтакси у којој се примењује модерна синтаксичко-семантичка методологија у проучавању датог синтаксичког феномена: падежне форме се, постављањем семантичког аспекта у први план, „повезују по општем значењу, а међусобно супротстављају по субординираним семантичким спецификацијама” (Павловић 2000: 11).¹ Управо тако, синтаксичко-семантички оријентисана у теоријско-методолошком смислу („од семантике ка њеном формалном изразу” [стр. 17]), а што омогућава лакшу компарацију говорâ српског језичког подручја на падежном нивоу језичке анализе,

¹ Павловић, Слободан. *Дејтерминајивни ѡдежи у ѡвору северозајадне Боке*. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2000.

монографија која се овом приликом приказује наставља развојни пут савремених истраживања српске дијалекатске (падежне) синтаксе започет наведеном монографијом Слободана Павловића.

Определивши се за семантичку категорију спацијалности и њене падежне формализаторе као полазну тачку у свом испитивању организације (нарочито непросторних) детерминативних семантичких поља и њима одговарајућих падежних система, аутор се теоријско-методолошки ослања и на кључне постулате теорије когнитивне метафоре у оквиру когнитивне семантике: о апстрактним појмовима људи, наиме, размишљају и говоре на основу конкретних (физичких) ентитета свог искуства и своје интеракције са њима, а такво метафоричко мишљење свој одраз налази у природном људском језику. У овом случају, просторност, у структурном смислу детаљно сагледана и, формално поткрепљено адекватним падежним формама, подељена на субпоља у другом поглављу монографије, представља конкретан искуствени и изворни когнитивни домен на чијој ће основи, успостављањем одговарајућих мапирајућих релација са њим, бити организовани апстрактнији искуствени и циљни когнитивни домени, и то: темпоралност, квалификативност у ширем смислу (која подразумева: инструменталност, квалификативност у ужем смислу, пропратну околност, критеријум/основ квалификативног типа, компаративност и квантификативност), интенционалност, каузалност, кондиционалност и концесивност. Протолокациони параметри инхерентни одговарајућим падежним формама, које су као „најразвијеније средство изражавања значења просторности” (стр. 24) изабране за одговарајући синтаксички израз у овом истраживању, бивају, према томе, метафорички транспоновани у апстрактније семантичке оквире (што се подразумева под термином *метафоризација њросјџора*), при чему, ређе, могу подлећи модификацијама или неутралисању.

Како је, опет, реч о падежним формама ексцерпираним из структурално конзервативних говора који припадају херцеговачко-крајишком дијалекту, семантичка опозиција *локајивност* : *адлајивност* у оквиру семантичке протокатегорије просторности очувана је на плану падежних облика, што ће своје последице оставити и у падежној формализацији одговарајућих апстрактнијих семантичких категорија организованих мапирањем просторних релација. Тако се нпр. субпоље темпоралне квантификације у оквиру семантичког поља темпоралности, обрађеног у трећем поглављу књиге, концептуализује као динамички обележена семантичка категорија формализована изворно транслокативним падежним формама: наспрам примарне просторне аблативности стоји темпорална аблативност (ингресивност), примарној просторној адлативности одговара темпорална адлативност (терминативност) итд.; с друге стране, темпорална локализација концептуализује се као динамички немаркирана семантичка категорија, па когнитивни извор за непосредну темпоралну локализацију (симултаност) представља непосредна просторна локализација (контактна просторна локативност), а изворна посредна просторна локализација (дистантна просторна локативност) пресликава се као посредна темпорална локализација (сукцесивност), тј. као антериорност или постериорност. Методолошки истоветно спроведеном анализом падежних форми као изразâ семантичких категорија квалификативности у ширем смислу, интенционалности, каузалности, кондиционалности и концесивности, Зоран Симић у наредним поглављима централног дела своје монографије показује и да начелно важи следеће: квалификативност се, метонимијски означена и као „категорија средства” (стр. 231), метафорички концептуализује као перлативност, будући да се начин схвата као пут кроз који се нека акција реализује; како се намера и узрок схватају као крајња и почетна тачка неког процеса, интенционалност и каузалност метафорички се концептуализују као адлативност и аблативност; коначно, када је реч о кондиционалности

и концесивности, падежна форма представља маргинализован израз ових семантичких категорија, те су и мапирајуће метафоричке релације са изворним когнитивним доменом просторности мање изражене (нпр. концесивност се може довести у везу са блиском локализацијом [јуксталокативношћу]).

Синтетичким погледима на детаљну анализу организације детерминативних падежних система у романијским говорима Старог Влаха аутор закључује своје истраживање у овој монографији. Сукцесивно, он нуди и практичне табеларне и схематске приказе падежне формализације одабраних семантичких категорија, који резултате његовог истраживачког рада чине знатно прегледнијим. У склопу *Прилога* налазе се још и две карте: једна која приказује положај испитиваног говорног подручја у односу на дијалекатско окружење, а друга са мрежом испитиваних пунктова.

Обимом одабране теренске грађе, на тај начин досада неистражене и за такве потребе врло подесне, доследно спроведеним синтаксичко-семантичким приступом у анализи датог материјала и потенцирањем когнитивнометафоричких момената у испитивању организације детерминативних падежних система, саобразно савременој синтаксичкој литератури, монографија *Синтаксика падежа у говору романијској илајџа: метафоризација ипростиора* Зорана Симића знатно доприноси употпуњавању слике детерминативних падежних система на српском говорном подручју, те и слике српске дијалекатске (падежне) синтаксе уопште. Истовремено, она и одражава и наставља развојни пут савремене српске дијалектологије у класичном смислу, усмерен ка синтаксичко-семантичком нивоу језичке структуре, али и пружа узоран пример за могућа даља истраживања у истом или мање-више сличном правцу, а потенцијално нуди и основу за њих.

Лука З. Николић

Студент ОАС

Универзитет у Новом Саду

Филозофски факултет

Одсек за српски језик и лингвистику

Др Зорана Ђинђића 2, 21000 Нови Сад, Србија

pureexpressionlessness@gmail.com

UDC 811.163.41'367.625(049.32)

КОНЦЕПТ ЉУДСКОГ КРЕТАЊА ИЗ ВИЗУРЕ ЗНАЧЕЊА И ТВОРБЕ

(Dušanka Vujović. *Glagoli ljudskog kretanja u savremenom srpskom jeziku. Semantika i derivacija*. Novi Sad: Filozofski fakultet, 2019, 134 str.)²

1. Студија Душанке Вујовић *Глаголи људског кретања у српском језику. Семантика и деривација* настала је делом као резултат вишегодишњег истраживања у циљу израде докторске дисертације под називом *Семантичка и деривациона анализа глагола кретања у српском језику*, одбрањене 2010. године на Филозофском

² Овај приказ представља резултат истраживања у оквиру пројекта *Савремени српски језик: синтаксичка, семантичка и прагматичка истраживања* (бр. 178004), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Зборник Матице српске за књижевност и језик излази годишње трипут,
у три свеске, које чине једну књигу.

Редакција 1. св. LXVIII књиге Зборника Матице српске за књижевност и језик
закључена је 26. октобра 2020. године.

Штампање завршено децембра 2020.

Издаје Матица српска, Нови Сад

www.maticasrpska.org.rs
e-mail: zmskj@maticasrpska.org.rs

За издавача:
Проф. др Драћан Сџанић
председник Матице српске

Стручни сарадник: *Јулкица Ђукић*

Секретар Уредништва: *др Исидора Бјелаковић*

Лектор и коректор: *др Маја Сџокин*

Технички уредник: *Јукица Туцаков*

Слова за корице израдио: *Драћан Вишњекруна*

Тираж: 500

Компјутерски слог: Владимир Ватић, ГРАФИТ, Петроварадин

Штампање Зборника Матице српске за књижевност и језик помогло је
Министарство културе и информисања Републике Србије
Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

Штампа: Сајнос, Нови Сад

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад
80+82(082)

ЗБОРНИК Матице српске за књижевност и језик /
главни и одговорни уредник Јован Делић. – 1953, књ. 1– .
– Нови Сад : Матица српска, 1954– . – 24 cm
Три пута годишње.

ISSN 0543-1220

COBISS.SR-ID 9627138